

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ І ЛОГОПЕДІЇ**

**Розвиток моторної сфери у дітей з порушеннями мовлення засобами
нейрогімнастики**

Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала:

студентка 2 курсу групи 09-213м
спеціальності 016 Спеціальна освіта.
016.01 Логопедія.
Романова Альона Миколаївна

Науковий керівник:

Меліхова Валерія Валеріївна
кандидатка педагогічних наук,
доцент,
доцентка кафедри спеціальної освіти

Рецензенти:

м. Івано-Франківськ 2025 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	2
РОЗДІЛ I. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ВПЛИВУ РОЗВИТКУ МОТОРНОЇ СФЕРИ У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ НЕЙРОГІМНАСТИКИ	
1.1. Механізми розвитку моторної сфери у дітей з порушеннями мовлення	6
1.2. Особливості розвитку моторної сфери у дітей з порушеннями мовлення	9
1.3. Сучасні підходи до профілактики порушень мовленнєвих процесів у дітей	11
РОЗДІЛ II. ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ МОТОРНОЇ СФЕРИ У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ НЕЙРОГІМНАСТИКИ	
2.1. Обґрунтування методики констатувального дослідження	14
2.2. Аналіз отриманих результатів	22
2.3. Організація і застосування логопедичної дії як технології профілактики порушень мовлення дітей	34
ВИСНОВКИ	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	52
ДОДАТКИ	57

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасна система освіти та охорони здоров'я України фіксує зростання кількості дітей дошкільного віку з порушеннями психофізичного та мовленнєвого розвитку. За даними Українського інституту стратегічних досліджень Міністерства охорони здоров'я України та Державної служби статистики України, спостерігається негативна динаміка захворюваності, зокрема збільшення частоти виявлення відхилень у формуванні центральної нервової системи та мовленнєвої функції.

Наукові дослідження Ю. Антипкіна, Л. Арабської, Н. Гойди, О. Лук'янової, В. Мартинюка, Р. Моїсеєнка, С. Толкач та ін. доводять, що до основних детермінант порушень нейроонтогенезу належать пренатальні патології, генетичні мутації, поєднання несприятливих факторів перебігу вагітності, погіршення екологічного стану навколишнього середовища та соціально-психологічні стресори. Наслідком таких впливів є функціональна неспроможність інтеграційних систем мозку, що забезпечують узгодженість і цілісність психічних процесів, у тому числі розвиток мовлення.

В останні роки відзначається значне збільшення числа дітей з важкими мовними порушеннями різного генезу, які супроводжуються загальною моторною недостатністю, порушенням координації рухів, диспраксіями, порушеннями поведінки та емоційно-вольової регуляції. Це вимагає пошуку ефективних, науково обґрунтованих засобів комплексного впливу, що поєднують логопедичні, психокорекційні та нейропсихологічні підходи.

Одним з таких інноваційних напрямків є нейрогімнастика. З позиції нейропсихології (О. Лурія, Н. Морозова, О. Ткаченко, Л. Венгер та ін.) встановлено, що моторика є базовим компонентом психічного та мовленнєвого розвитку дитини. Доведено існування тісного взаємозв'язку між рівнем сформованості рухових навичок і розвитком мовлення: порушення моторної координації та дрібної моторики зумовлюють труднощі у формуванні артикуляційних і мовленнєво-рухових актів.

Розвиток моторної сфери засобами нейрогімнастики сприяє активізації діяльності коркових і підкіркових структур головного мозку, стимулює роботу мозочка, покращує координацію рухів, підвищує здатність дитини до саморегуляції та концентрації уваги. Доведено існування тісного взаємозв'язку між рівнем сформованості рухових

навичок і розвитком мовлення: порушення моторної координації та дрібної моторики. Застосування подібних вправ у логопедичній практиці створює умови для більш ефективного засвоєння мовленнєвих навичок, формування нових нейронних зв'язків і гармонізації сенсомоторного розвитку.

Таким чином, актуальність дослідження обумовлена зростанням кількості дітей з порушеннями мовлення органічного та функціонального походження, необхідністю вдосконалення системи корекційно-розвивальної допомоги та впровадження сучасних нейропсихологічних технологій, зокрема засобів нейрогімнастики. Їх використання забезпечує комплексний вплив на моторну, когнітивну та мовленнєву сфери, сприяє формуванню цілісного нейропсихологічного розвитку дитини та підвищує ефективність корекційно-педагогічної роботи. Тому темою нашого дослідження є **«Розвиток моторної сфери у дітей з порушеннями мовлення засобами нейрогімнастики»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота виконана у межах науково-дослідної теми кафедри спеціальної освіти Херсонського державного університету «Технології корекційно-розвиткової, абілітаційної та реабілітаційної роботи в системі спеціальної та інклюзивної освіти в умовах сучасних викликів суспільства» (0124U004367 від 11.10.2024.).

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка ефективності використання засобів нейрогімнастики у розвитку моторної сфери у дітей з порушеннями мовлення, а також розробка та апробація корекційно-розвивальної методики, спрямованої на активізацію сенсомоторних і мовленнєвих функцій засобами нейрогімнастики.

Завдання дослідження:

1. Провести теоретичний аналіз наукової літератури щодо механізмів і напрямків розвитку моторної сфери у дітей з порушеннями мовлення в процесі формування мовленнєвої функції.

2. Виявити особливості розвитку моторної сфери у дітей з порушеннями мовлення, враховуючи вплив сенсомоторних і когнітивних факторів на формування мовленнєвої компетенції.

3. Проаналізувати сучасні підходи до профілактики та корекції порушень мовленнєвих процесів у дітей з використанням нейрогімнастики.

4. Обґрунтувати методику констатуючого дослідження та провести експериментальне дослідження і аналіз отриманих результатів, визначивши ефективність застосування нейрогімнастики в розвитку моторики та мовленнєвих навичок.

5. Розробити та апробувати систему роботи щодо корекційної та профілактичної роботи, що включає засоби нейрогімнастики, для підвищення ефективності формування мовлення у дітей з порушеннями.

Об'єкт дослідження – профілактика і корекція порушень мовлення у дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – нейрогімнастика як засіб формування моторної сфери та її вплив на корекційно-розвиткові результати у дітей з порушеннями мовлення під час формування мовлення.

Методи дослідження: порівняння, аналіз та узагальнення наукових даних із проблеми дослідження на основі наукової та науково-методичної літератури, нормативно-правової бази; аналіз анамнестичних даних; опитування педагогів, практичних психологів та логопедів; педагогічні експерименти констатувального та формувального характеру; якісний та кількісний аналіз результатів експерименту.

Наукова новизна полягає в теоретичному обґрунтуванні та систематизації знань про взаємозв'язок між розвитком моторної сфери та формуванням мовлення у дітей з порушеннями мовлення, а також у визначенні ефективності нейрогімнастики як засобу стимуляції сенсомоторних і когнітивних процесів у корекційно-розвивальній діяльності.

Практичне значення застосування результатів дослідження дозволяє підвищити ефективність профілактики та корекції мовленнєвих порушень у дошкільників, а також створює умови для комплексного розвитку моторної та мовленнєвої сфер у дітей, а також можуть бути використані у практичній діяльності логопедів, педагогів та викладачів.

Апробація результатів. Основні положення та висновки представлені на засіданнях кафедри спеціальної освіти та опубліковані у збірці матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, під назвою “Актуальні проблеми дошкільної, початкової та спеціальної освіти в умовах кризових викликів суспільства” 14-15 травня 2025 року. С. 272-274.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, 2-х розділів, висновку, додатків і переліку використаних джерел, а саме: 56 пунктів перелічених джерел.

РОЗДІЛ І.

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ВПЛИВУ РОЗВИТКУ МОТОРНОЇ СФЕРИ У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ НЕЙРОГІМНАСТИКИ

1.1. Механізми, або напрями розвитку моторної сфери у дітей з порушеннями мовлення.

Спираючись на дані дослідників і беручи за основу теоретичний аналіз наукових висновків, ми можемо зазначити, що нейрогімнастика має істотний позитивний вплив на формування мовлення у дітей з певними порушеннями завдяки кільком ключовим механізмам. А саме, вправи нейрогімнастики сприяють синхронізації роботи лівої і правої півкулі головного мозку, вона стимулює мовленнєві центри кори головного мозку та покращує взаємодію між мовленнєвими та руховими зонами мозку людини [9;26].

За результатами дослідження можна зробити висновки, що мозочкове тіло є найважливішою структурою, яка забезпечує взаємодію правої і лівої півкуль головного мозку. Саме його роль полягає в тому, що саме цей великий пучок нервових волокон (аксонів) з'єднують обидві півкулі головного мозку [8]. Таким чином забезпечує міжпівкульний зв'язок. Цей процес дозволяє півкулям обмінюватися інформацією та координувати свої функції. Завдяки мозолистому тілу, сенсорна і моторна, а також когнітивна та мовленнєва інформація імпульсами передається від однієї півкулі до іншої. Це дає можливість синхронної та скоординованої роботи півкуль, що є основою для складних психічних процесів у головному мозку дитини. Рухові сенсорні зони кори мозку мають контрольоване уявлення, а саме: ліва півкуля керує правою частиною тіла, права-лівою [29].

Через мозолисте тіло забезпечується узгодження рухів та відчуттів з обох сторін тіла. Інші функції, наприклад, такі як мовлення, яке переважає в лівій півкулі, та просторове мислення - це права півкуля, за допомогою мозолистого тіла разом співпрацюють для ефективного мислення, навчання та адаптації. Звертаючи увагу на те, що мозолисте тіло має топографічну організацію, де волокна різних ділянок передають інформацію між відповідними ділянками кори обох півкуль, а саме: лобної, тім'яної, скроневої і потиличної. Пошкодження мозолистого тіла призводить до розмежування мозку, коли обидві півкулі працюють майже

автономно, що ускладнює узгодженість будьяких дій, мовлення та сприймання [33].

На основі теоретичного дослідження, можна зробити висновки, що мозолисте тіло є ключовою структурою, що сприяє інтеграції та координації функцій обох півкуль мозку, що необхідно для суцільної обробки інформації, когнітивних навичок, розвитку мовлення та рухової координації. Ця сполучна структура забезпечує можливість мозку працювати як єдине ціле, також одночасно використовуючи можливості двох півкуль для максимально ефективного функціонування [8;29].

Пальчикові ігри та вправи активізують нервові закінчення рук за допомогою стимуляції мозку, що сприяє покращенню когнітивних функцій і розвиток мовлення через центральну нервову систему. Заняття з додаванням нейрогімнастики, впливає на покращення концентрації, пам'яті, уваги, а це є найважливішою базою для оволодіння мовою. Досліджуючи матеріали, ми зазначили, що водночас з тим знижується рівень стресу та тривожності, що позитивно впливає на психоемоційний стан дитини. Також за допомогою спеціальних дихальних вправ і стимуляції м'язів язика формується і покращується розвиток чіткої артикуляції та активність мовленнєвого апарату на логопедичних заняттях [31].

Одночасне виконання вправ язиком і очима, язиком і руками, одночасна звуковимови і додавання пальчикової вправи - нейрогімнастики, сприяє покращенню загальної і дрібної моторики, що є також важливим для мовленнєвого розвитку малечі. Подібні вправи і їх регулярне виконання сприяють формуванню нових нейронних зв'язків у мозку, що покращує здатність до навчання та розвитку мовлення, особливо у дітей з алалією, затримкою мовленнєвого розвитку і дизартрією. Таким чином, наші дослідження доводять, що нейрогімнастика є ефективним корекційним методом, який із-за покращення моторних та когнітивних функцій, сприяє розвитку та формуванню мовлення у дітей з певними порушеннями мовлення. У більшості наукових досліджень, особлива увага приділяється застосуванню нейрогімнастик і невровправ з дітьми дошкільного віку, а саме коли мозок малечі найбільш пластичний і сприятливий до навчання і коригування. Також в цей період у дошкільників формування мовлення ще не завершене, а саме в процесі його розвитку. Виконання невровправ на постійні основі, чи регулярне виконання вправ допомагає не тільки

підвищити мовленнєву активність, а й покращити загальний психофізичний стан дітей дошкільного віку, це створює сприятливі умови до свідомого та успішного опанування знань і вмінь шкільної програми. У логопедичній практиці цей метод широко використовується як доступний і безпечний засіб розвитку мовлення через стимуляцію моторної сфери і когнітивних процесів [28;35].

1.2. Особливості розвитку моторної сфери у дітей з порушеннями мовлення під час формування мовлення.

Розглядаючи особливості розвитку моторної сфери у дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення під час формування мовлення як систему, що включає не тільки завдання, а й умови ефективної корекційної роботи.

Класифікуючи основні типи вправ для розвитку моторної сфери, то ці вправи розділяємо наступним чином: по-перше включаємо вправи на розвиток дрібної моторики. Розвиваємо моторні функції пальців рук ліпленням, малюванням, різні маніпуляції з дрібними предметами позитивно впливають на їх розвиток. По-друге важливою є артикуляційна моторика, де ми включаємо в роботу з дитиною вправи з артикуляційним апаратом, що позитивно впливає розвиток чіткої вимови, пластичності язика, губ та щік. По-третє використовуємо вправи на розвиток моторного планування, де спостерігається чітка координація рухів дітей, послідовність дій контролюючи правильність виконання коригуючи чіткість повторення вправ за прикладом логопеда. Останнє, до перелічених основних типів вправ для розвитку моторної сфери дошкільнят впроваджуємо сенсорні вправи. До них ми включаємо у свою корекційну роботу вправи з тактильними, кінестетичними відчуттями, що також позитивно впливає на корекційну роботу з дітьми дошкільного віку.

Характеризуючи кожен тип вправ, ми звернули свою увагу, що дрібна моторика активізує моторні зони мозку, що пов'язані з мовленнєвими функціями, а також це важливим елементом підготовки до письма. Ці дії ефективні при регулярному залученні різноманітних сенсорних матеріалів та у поєднанні з вербальними іграми. Артикуляційна моторика спрямована на розвиток м'язів, що беруть активну участь у вимові звуків. Вона також включає в себе формування артикуляційних позицій і контроль рухів. Вправи повинні бути адаптовані під кожен конкретний тип порушення чи то руховий, кінестетичний чи будь-який інший. Моторне планування допомагає створювати послідовність і координацію рухів, необхідних для мовленнєвої діяльності, це комплексна дія ефективно впливає на логопедичних заняттях. Сенсорні вправи на заняттях з дитиною, активізують кінестетичну чутливість, що важливо для формування правильного рухового образу звука. Для ефективності в роботі є передусім умови, де індивідуальні вправи використовуються

відповідно до типу порушення та рівня розвитку моторики дитини. Важливим є поєднання моторних вправ з мовленнєвими. Тут будуть доречними пальчикові ігри у поєднанні з віршованими рядками. Важливим моментом є регулярність та системність занять з дитиною. Використання інтегрованих методів, що ефективно впливає на всебічний розвиток дітей дошкільного віку, де ми включаємо педагогіку, психологію та фізичне виховання. Сприятлива емоційна атмосфера на заняттях з дитиною, позитивно впливає на ефективність та мотивацію дошкільника через ігрові елементи. Таким чином, розвиток моторної сфери у дітей дошкільного віку з порушенням мовлення - це системна робота, що потребує комплексного підходу для всебічного розвитку моторної сфери у дітей з порушенням мовлення [9;25;28;42].

1.3. Сучасні підходи до профілактики порушень мовленнєвих процесів у дітей.

Нам вдалося дослідити, що у сучасній логопедії профілактика мовленнєвих порушень є багатовекторним процесом, який враховує індивідуальні особливості розвитку дитини, її психологічний стан, рівень комунікативних навичок та загальний стан здоров'я. Рання діагностика та втручання, є ключовими принципами у роботі фахівців. Зазначається, що чим раніше розпочати профілактику, тим ефективніше можна запобігти або мінімізувати прояви мовленнєвих порушень. Також нам вдалося з'ясувати, що до сучасних підходів профілактики належать використання не лише традиційних логопедичних методик, а й інноваційних терапевтичних засобів, які в свою чергу позитивно впливають на мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку. Так ось арт-терапія, а саме малювання, ліплення, ізотерапія, сприяє розвитку дрібної моторики, уяві, невербального вираження емоцій, що позитивно впливає на мовленнєвий розвиток. Казкотерапія впливає на розвиток мовлення через знайомства з образами та сюжетами, формує логічне мислення і розширює словниковий запас, а ще допомагає опановувати граматичні структури. Позитивно на дітей впливає сміхотерапія. Вона стимулює позитивний емоційний стан малечі, покращує комунікативну активність та сприяє зниженню психологічних бар'єрів. Музикотерапія і вокалотерапія розвивають у дітей дошкільного віку слухову увагу, дикцію, інтонаційну виразність. Також допомагає дітям формувати правильне дихання та ритм мовлення за допомоги логоритміки. Інтерактивні платформи і мобільні логопедичні додатки, а саме із застосуванням комп'ютерної графіки та доповненої реальності, набагато полегшують індивідуальні заняття, підвищують інтерес і мотивують дошкільнят. Важливим є активна участь батьків у профілактиці мовлення дітей[21;31].

Логопеди рекомендують батькам створювати сприятливе середовище для всебічного розвитку дітей. Частіше розмовляти з дитиною, ставити їй запитання, стимулювати її до опису будь-яких подій, ділитися будь якими враженнями. Рекомендується частіше використовувати розвиваючі ігри для активізації мовленнєвої та когнітивної діяльності. На регулярній основі виконувати артикуляційні та дихальні вправи, також повторення скоромовок які рекомендує логопед і чистомовок. В сучасній роботі логопедів важливими стали також дихальна

гімнастика, психосоматична гімнастика, ароматерапія, хромотерапія або кольоротерапія та бібліотерапія для забезпечення загальної гармонізації психоемоційного стану дітей. Інколи використовують кріотерапію як засіб покращення тону й координації артикуляційного апарату. Досліджуючи ці моменти, ми зазначили, що переваги сучасних підходів у роботі логопеда, де одним із факторів є мотиваційний характер занять, орієнтування на гру, інтерес і емоції дитини [34;38].

У наших дослідженнях поєднання традиційних і нових методик говорить про комплексність, що підвищує ефективність профілактики мовленнєвих порушень, враховуючи індивідуальні та вікові особливості кожної дитини окремо. Таким чином, нам стало відомо, що сучасні підходи до профілактики мовленнєвих порушень у дошкільнят інтегрують класичні логопедичні засоби з інноваційними методами, новими технологіями та активною участю родини, забезпечуючи комплексний розвиток мовлення, емоційної та соціальної сфери дитини, а також попереджаючи можливі ризики мовленнєвих складнощів у майбутньому [10].

Стало відомо, що сучасні практичні дії логопеда щодо профілактики порушень мовлення у дітей дошкільного віку охоплюють комплекс заходів, спрямованих на своєчасне виявлення й усунення ризиків мовленнєвих складнощів, стимуляцію розвитку всіх аспектів мовлення дитини і активну співпрацю з батьками. За результатами наших досліджень, ми з'ясували, що важливою є рання діагностика та моніторинг розвитку дітей. Проведення регулярних спостережень за мовленнєвим розвитком дитини, своєчасне виявлення ознак затримки або мовних порушень. Зазначається, що до них включають оцінку фонематичного слуху, артикуляції, темпу і ритму мовлення, лексичних та граматичних навичок. Систематичні вправи для розвитку м'язів артикуляційного апарату, а саме губ, щік, язика, м'якого піднебіння. Вводити використання веселих і цікавих ігор та вправ, які мотивують дітей використовувати правильне звучання звуків. Для розвитку фонематичного слуху і мовного дихання виконуємо вправи на слухове сприйняття та розпізнавання звуків, розвиток уваги до мовленнєвих елементів. Також вправи на правильне дихання, що сприяє підтримці темпу і гучності мови дітей. Використання ритмічних вправ, співів, танців для гармонізації мови, розвитку координації, пам'яті та уваги. Поєднання музики, рухів і слів для комплексного розвитку мовленнєвих навичок є також практичними діями

в роботі логопеда. До ігрових і інтерактивних методів сучасного підходу до логопедичних занять, застосовуються розвивальні логопедичні ігри, творчі завдання - це малювання, ліплення, збирання намиста і все те, що впливає на стимуляції мовлення. Використання інтерактивних технологій та комп'ютерних ігор, які підвищують інтерес дитини до занять з логопедом. Сюди ж відноситься навчання батьків ефективним методом спілкування з дитиною, рекомендації щодо виконання вправ і завдань розвитку мовлення вдома. Консультації, проведення інформаційних зустрічей, моделювання ситуацій для розуміння ролі сімейного середовища у мовленнєвому розвитку малечі. Ми дослідили, що у сучасному підході до профілактики дисграфії та пов'язаних з ним розладів, впроваджуються вправи для розвитку фонематичного аналізу, синтезу, уваги, координації рухів рук. Навчання навичок правильного тримання олівця, елементів письма, щоб попередити подальші письмові порушення. Досліджуючи, нам стало відомо, що всі ці вищезазначені дії логопеда допомагають не тільки коригувати вже наявні труднощі, а й успішно запобігти виникненню мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку, завчасно формуючи міцний фундамент для подальшого мовленнєвого розвитку [43;36;26].

РОЗДІЛ II.

ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ МОТОРНОЇ СФЕРИ У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ НЕЙРОГІМНАСТИКИ

2.1. Обґрунтування методики констатувального дослідження.

Методика констатування нами дослідження ґрунтується як початково-діагностичний етап дослідження, що має на меті визначення реального рівня сформованості умінь, знань, та навичок в межах наукової проблеми. Вона дозволила нам виявити поточний стан досліджуваного процесу, встановити його особливості, труднощі та протиріччя між фактичними і очікуваними результатами, що слугує основою для формулювання гіпотези та планування подальших етапів роботи. Стан сформованості мовлення дітей дошкільного віку із ЗНМ II рівня має на меті комплексну роботу, це говорить про багатогранність зазначеного поняття. Таким чином, завданням констатувального дослідження було:

1. Виявлення першочергового рівня порушень, етап сформованості мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку із ЗНМ II рівня
2. Формування напрямів роботи до зазначених результатів дослідження.
3. Здійснення діагностики та зазначення вихідних результатів.
4. Зорієнтуватися у напрямі розвитку артикуляційної та моторної сфери у дітей з порушенням мовлення

Спираючись на наявні результати об'єктів дослідження і визначивши особливості формування мовлення дітей дошкільного віку із ЗНМ II рівня, було створено ряд заходів для загального розуміння фахівців закладу про розвиток мовлення дітей дошкільного віку. Одним із заходів було здійснено опитування до якого було залучено 4 вихователя, 1 вихователя-методиста, 1 вчителя-логопеда, 1 вчителя-дефектолога, 2 помічників вихователя. Загалом було опрацьовано опитувальники дев'ятьох фахівців. До опитувальника входили ряд запитань, а саме:

1. Як би ви оцінили рівень розвитку мовлення дітей на сьогоднішній день?
2. Чи спостерігаєте ви у дітей труднощі з вимовою окремих звуків?
3. Які мовленнєві труднощі найчастіше зустрічаються у дітей?

4. Чи спостерігаєте ви у дітей складнощі з утворенням речень або граматичних конструкцій?
5. Як часто діти вживають дієслова, прийменники, прикметники? (Додаток А)

У опитуванні перше питання було поставлено фахівцям з метою з'ясування рівень розвитку мовлення дітей дошкільного віку на сьогоднішній день який вони спостерігають у своїй роботі. 15,5 % опитаних зазначають, що розвиток мовлення дітей відповідає віковим нормам. 27 % опитаних зазначили, що мовний розвиток дітей дошкільного віку є трохи нижчим відповідного віку, але з незначними віковим недорозвиненням мовлення дошкільнят. 57,5 % опитаних зазначають, що рівень мовного розвитку дітей дошкільного віку стало знижуватись і стало більше проявлятися ніж минулі роки. Виходячі з цього стало зрозуміло, що фахівці закладу спостерігають тенденцію розвинутої мовлення дітей дошкільного віку. (рис.2.1).

Рис.2.1. Результат відповідей респондентів на перше питання

Другим питанням до фахівців було з'ясувати чи спостерігають вони у дітей дошкільного віку труднощі з вимовою окремих звуків. На що респонденти надали свої відповіді у визначених відсотках, а саме: постійно спостерігається - 47,5%; деякі опитуванні зазначили що іноді

зустрічається - 51,% і лише 1% запевнили, зустрічали рідко або ніколи (рис.2.2)

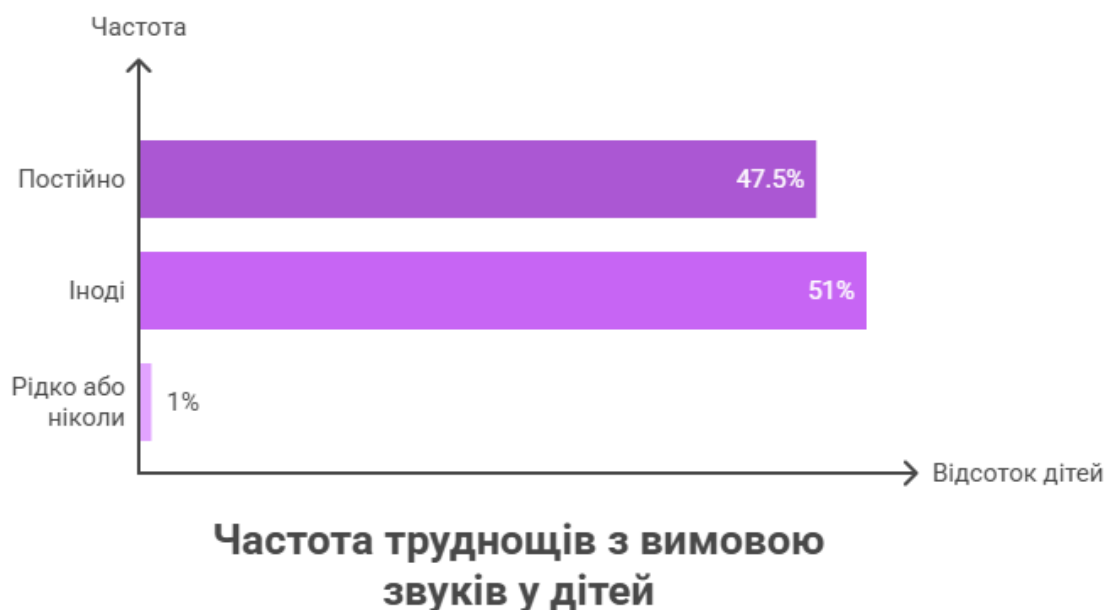
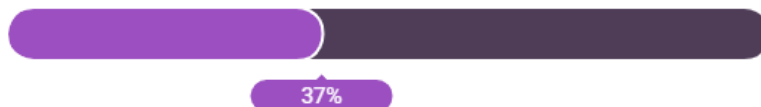

Рис.2.2. Результат відповідей респондентів на друге питання

До сформованого опитування для педагогів третім питанням було визначити які мовленнєві труднощі найчастіше зустрічаються у дітей, на що фахівці зазначили, що недостатній словниковий запас у дітей дошкільного віку фахівці зазначили - 15%; Проблеми з артикуляцією (вимова звуків) - 37%; Порушення граматичної структури - 24,5%; Проблеми з розумінням мови -17,5%; Монотонна або повільна інтонація - 6%. Таким чином ми з'ясували, що у дітей дошкільного віку здебільше зустрічаються проблеми порушення артикуляційного апарату, а також зустрічаються порушення граматичної складової і є проблеми розуміння мови у дітей дошкільного віку (рис.2.3)

Найпоширеніші мовленнєві труднощі у дітей

Проблеми з артикуляцією (вимова звуків)

Порушення граматичної структури

Проблеми з розумінням мови

Недостатній словниковий запас

Монотонна або плоска інтонація

Рис.2.3. Результат відповідей респондентів на третє питання

До четвертого питання нашого опитування для дослідження мовного розвитку дітей дошкільного віку було направлено на спостереження педагогів у дітей складнощі з утворенням речень або граматичних конструкцій? На що респонденти дали свої відповіді, що постійно спостерігаються 67%; “іноді” зазначили 31% опитаних, а ось “рідко або ніколи” зазначили лише 2% респондентів. Таким чином ми з'ясували, що серед дітей дошкільного віку здебільшого спостерігається складнощі у утворенні речень у своїх висловлюваннях (рис.2.4.)

Рис.2.4. Результат відповідей респондентів на четверте питання

Метою п'ятого запитання було з'ясувати як часто діти вживають дієслова, прийменники, прикметники під час перебування у закладі. Чи використовують вони дієслова, прийменники, прикметники у спілкуванні з однолітками, на заняттях, чи у спілкуванні з дорослими. Нам стало відомо що 45,5% дітей використовують дієслова, прийменники, прикметники у своєму спілкуванні; 40% дітей використовують лише іноді, а ось 14,5% дітей дуже рідко використовують дієслова, прийменники, прикметники. Виходячи з цього ми з'ясували, що лише незначна половина дітей використовують дієслова, прийменники і прикметники у своєму повсякденному спілкуванні, а певна кількість дітей лише іноді використовують дієслова, прийменники і прикметники у своїй комунікації з оточуючими (рис.2.5.)

Частота використання дітьми дієслів, прийменників, прикметників

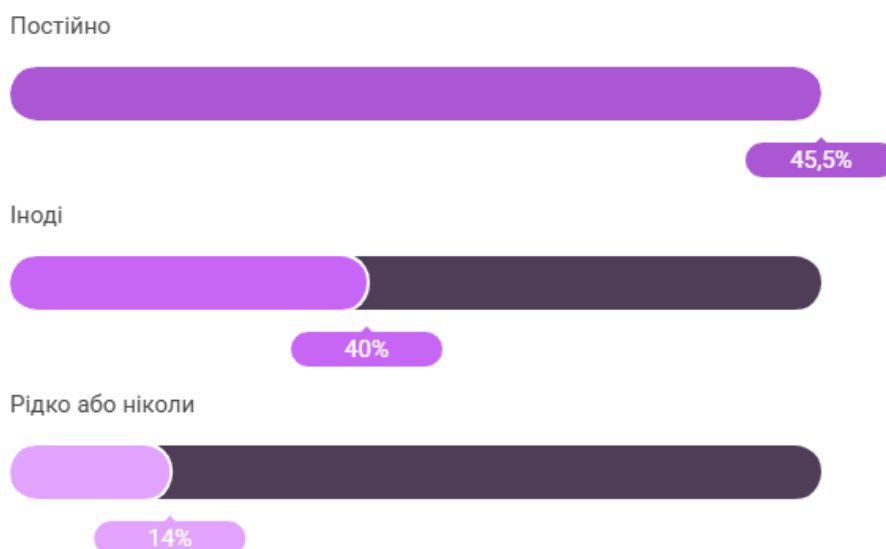

Рис.2.5. Результат відповідей респондентів на п'яте запитання

Нам вдалося з'ясувати, що констатувальний етап експерименту, це початково-діагностична частина дослідження, яка спрямована на виявлення і аналіз реального, початкового рівня сформованості умінь, знань та навичок із визначеної наукової проблеми. Саме цей етап, дозволив нам визначити актуальний стан досліджуваного елементу, встановити особливості, характер та рівень труднощів або ускладнень, а також підтвердити наявність протиріччя між очікуваними та реальними результатами, за результатами сформулювати наукову гіпотезу та спрямувати наступні етапи дослідницької роботи. Нами досліджені методологічні принципи мають комплексний підхід і до них відносяться застосування різних методів для отримання повної, багатовимірної картини картини стану досліджуваного процесу. Наприклад це може бути спостереження, тестування, анкетування, аналіз продуктів діяльності. Також до методологічних принципів ми віднесли вимірювання рівня сформованості дитини, тут може бути оцінка не лише кількісних, а й якісних показників із застосуванням чітких критеріїв і показників, релевантних предмету дослідження. Сюди ж, за результатами наших досліджень, ми віднесли і стандартизацію процедур, де є однорідність діагностики для забезпечення надійних і валідних результатів. Таким чином, всі діагностичні дії проводяться за чітко регламентованою програмою з визначенням мети, завдань, критеріїв та інструментів. До

цілей практичних обґрунтувань належить отримання об'єктивних даних, що дадуть змогу структурувати подальші корекційно-розвивальні заходи або підтвердити необхідність їх удосконалення. Структура програми включає мету, завдання, перелік діагностичних засобів та систему інтерпретації результатів. Тут кожен компонент розробляється відповідно до специфіки досліджуваного процесу. Підсумовуючи за результатами наших досліджень, та формуючи результат досліджень, також фіксуємо і констатуємо етапи вихідного рівня розвитку дитини, на основі якого формуються результати ефективності методик. Дослідивши ми визначили “об'єкти” формувального експерименту і здійснюється вибір корекційних засобів. Виходячи з цього, ми дослідили, що методика констатувального дослідження забезпечує як теоретичну та практичну обґрунтованість запланованих змін, також надійність і точність подальшого аналізу результатів експерименту, досліджень зокрема. Сюди ж відноситься ґрунтовний вибір методів, спрямованих на усунення виявлених порушень та труднощів [5;22]; [2;35]

Таким чином, нам стало відомо, що методика констатувального дослідження є фундаментальним етапом, від якого залежить організація подальшої корекційної роботи та наукова валідність дослідницьких висновків. З'ясувалося, що педагоги закладу дошкільної освіти надають перевагу розвитку мовлення дітей на постійні основі. Звертають увагу на кожну дитину окремо і враховують їхні індивідуальні особливості, що значно впливає мовний розвиток дітей дошкільного віку. З урахуванням результатів опитування педагогів закладу, нами було виділено два критерія сформованості мовлення у дітей дошкільного віку із ЗНМ II типу, тут ми зазначаємо якість мовлення і характер мовного розвитку.

Перший критерій - це якісне і чітке мовлення у дітей дошкільного віку. Показниками першого критерію зазначаємо:

- зрозуміле мовлення
- чітка вимова
- промовляються дитиною всі звуки, склади і слова.

Другий критерій - це характер мовлення. Основною задачею цього критерію є чітке виконання артикуляційних вправ. Він включає в себе контроль виконання рухів язиком, губами, щокми із додаванням мімічні жестів. Показники другого критерію:

- уміння виконувати вправи чітко за інструкцією
- навички переключення від однієї вправи на іншу

Виходячи з цього, діагностика стану сформованості мовлення у дітей дошкільного віку із ЗНМ II рівня має на меті загального, а саме комплексного вивчення різних аспектів формування мовлення у дітей з тяжкими порушеннями мови. Визначаючи рівень розвитку дітей дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення, значно впливає на подальше опанування знань і навичок у початковій школі дошкільниками. Враховуючи особливості розвитку моторної сфери у дітей з порушеннями мовлення, було виділено три рівні сформованості.

Високий рівень - у дитини дошкільного віку мовлення зрозуміле, чітке. Дитина правильно вимовляє більшість звуків, складів і слів. Артикуляційні вправи виконує чітко та без помилок, виконує вправи за інструкцією. Також дитина легко переключається між різними вправами, правильно контролює рухи органів мовлення. Також використовує міміку відповідно до завдань.

Середній рівень - тут у дитини мовлення загалом зрозуміле, є поодинокі помилки у вимові окремих звуків або слів. Артикуляційні вправи дитина виконує з невеликими помилками, іноді потребує допомоги або повторних пояснень інструкцій. Переключення між вправами відбувається з певними труднощами, контроль м'язів язика, губ, щік помірний, іноді недостатній.

Низький рівень - мовлення незрозуміле, багато помилок у вимові звуків, складів і слів. Артикуляційні вправи виконуються некоректно або не виконуються зовсім, інструкції розуміються погано. Переключення між вправами часто відсутнє або дуже утруднене; відсутній контроль мімічних жестів і рухів органів мовлення.

Отже, з метою діагностики рівнів сформованості моторної сфери та мовлення у дітей дошкільного віку з порушеннями для дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення другого рівня було розроблено комплекс діагностичних завдань до визначених критеріїв та показників. Розроблений комплекс сприяє цілісному вивченню стану сформованості мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення за виділеними критеріями і показниками.

2.2. Аналіз отриманих результатів

Запропоновані нами комплекс діагностичних завдань дошкільниками двох логопедичних груп Новояворівського закладу дошкільної освіти комбінованого типу №7 Новояворівської міської ради Яворівського району Львівської області. У запропонованому експерименті брали участь 23 дошкільника від п'яти до семи років. Дітей було організовано у дві групи: експериментальна група містила 11 дітей, а контрольна група мала 12 дошкільнят. Таким чином проаналізуємо результати діагностики сформованості мовлення у дітей з загальним недорозвиненням мовлення II рівня.

За першим показником, високий рівень сформованості мовлення і точного виконання запропонованих вправ визначено у 8,5% дітей експериментальної групи і 15,4% - контрольної групи. Середній рівень визначено у 51% дошкільників експериментальної групи та 45,3% у контрольній групі дітей. Низький рівень сформованості зазначили у 42,5% дітей-дошкільнят експериментальної групи та 37,6 % у дітей контрольної групи. У перебігу діагностування дітей дошкільного віку переважними результатами виявилися середній та низький рівень сформованості мовлення дітей. Зазначається, що найбільші ускладнення виникають у дітей під час виконання артикуляційних вправ і їх переключенні з одного положення в інше, а також ускладнюється виконання дій під час одночасного задіяння рук для виконання. Більшість дітей потребують повторного пояснення інструкцій і уповільнене виконання дій (табл.2.1, рис.2.6)

Таблиця 2.1

Результати діагностування рівнів сформованості мовлення за першими показниками першого критерію

Група/Рівень	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Експериментальна група	8,5%	51%	42,5%
Контрольна група	15,4%	45,3%	37,6%

Рівні розвитку мовлення: Експериментальна проти контрольної групи

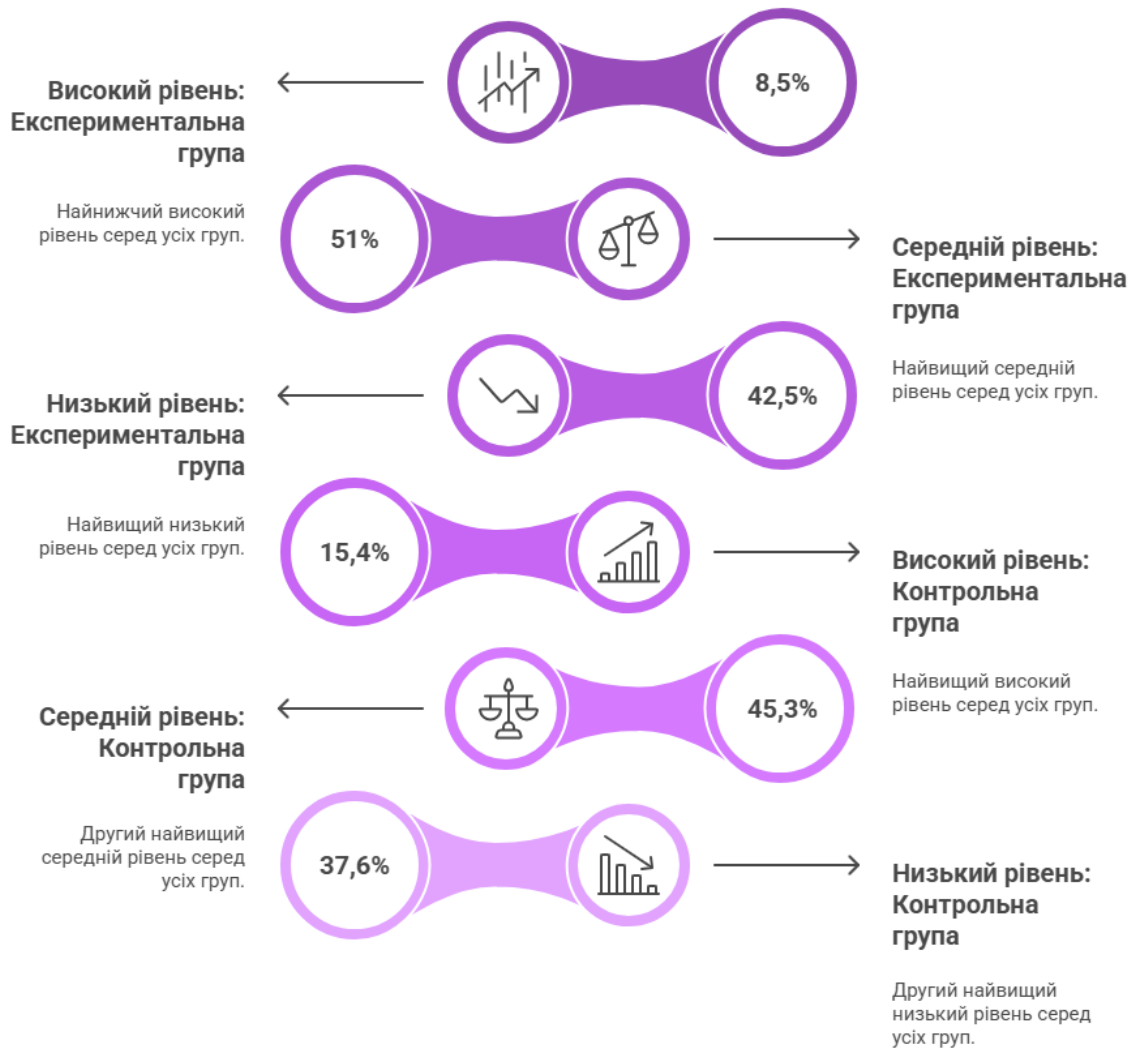

Рис.2.6. Результати діагностування рівнів за першими показниками першого критерію

За результатами діагностування за другим показником першого критерію, сюди ми відносимо обсяг виконання вправ дітьми, що засвідчило переваги низького та середнього рівнів мовної сформованості дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення II рівня експериментальної та контрольної групи:

- зазначається високий рівень у 16,5% дітей експериментальної групи і 24,2% контрольної групи;
- середній рівень виявлено у 41,6% дітей експериментальної групи і 38,4% дітей контрольної групи;

- діагностовано низький рівень у 41,5% дошкільнят експериментальної групи та 38,4% учасників контрольної групи дітей.

Таким чином нами зазначається, що обсяг артикуляційних вправ і нейровправ є недостатніми на цьому етапі розвитку дітей дошкільного віку із ЗНМ II рівня. Дітям важко виконувати запропоновані вправи. Вони швидко втомлюються, потребують частої допомоги педагога і повторення інструкцій для виконання вправ і дій. Звертаючи свою увагу на те що діти із загальним недорозвитком мовлення майже завжди відволікаються, що призводить до неефективності виконання вправ і дій дитиною. Здебільшого за мірою складності до виконання дітям стає складно відтворити ті чи інші вправи і вони відмовляються їх виконувати і відволікаються на інші справи. Зазначається, що під час фронтального заняття, а саме групового виконання вправ і дій дітей, результати видаються кращими (табл.2.2, рис.2.7)

Таблиця 2.2.

**Результати діагностики рівнів розвитку сформованості мовлення
за другим показником першого критерію**

Група/Рівень	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Експериментальна група	16,5%	41,6 %	41,5%
Контрольна група	24,2%	38,4 %	38,4%

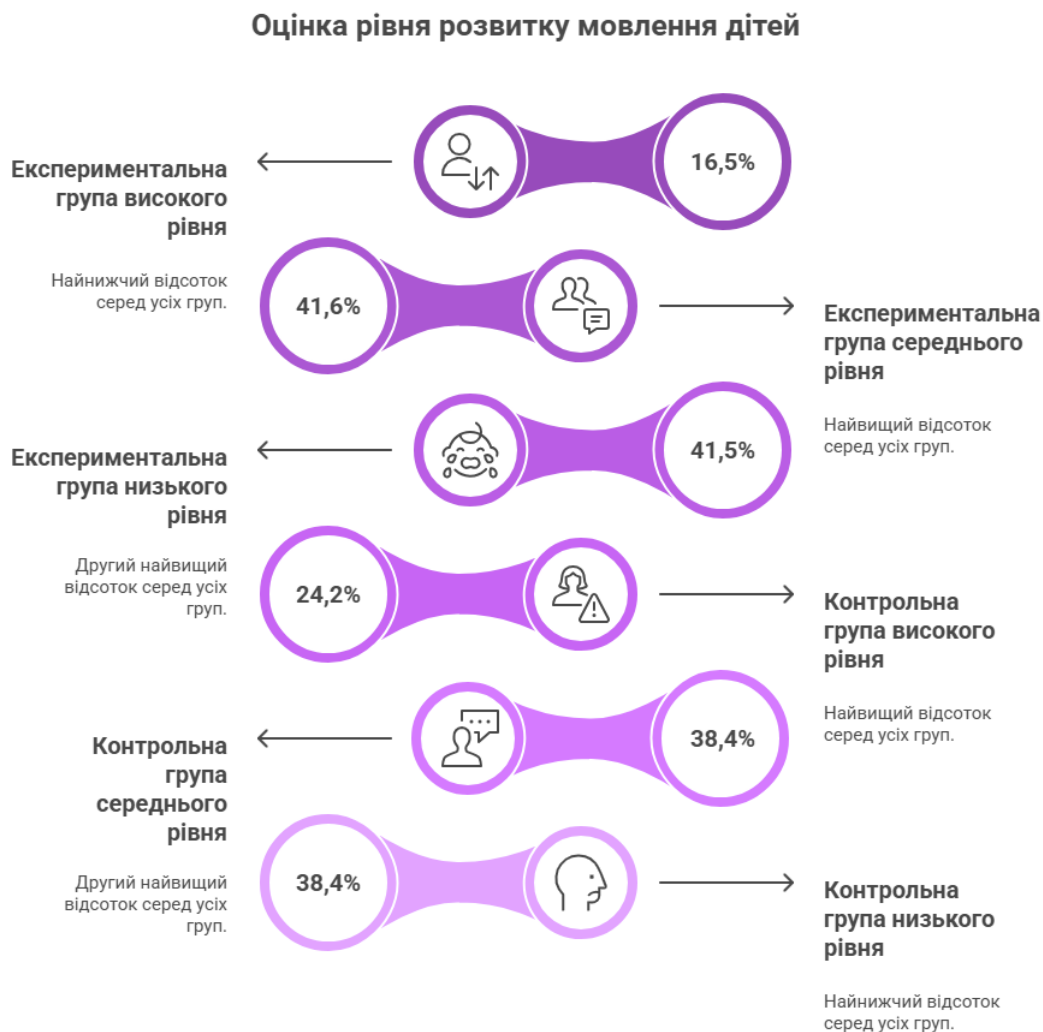

Рис.2.7. Результати діагностики рівнів розвитку за другим показником першого критерію

Результати діагностики рівнів мовної сформованості у дітей дошкільників старшої групи із загальним недорозвитком мовлення II рівня у експериментальній та контрольній групах узагальнено в таблиці 2.3 та рисунку 2.8.

Таблиця 2.3

Результати діагностики рівнів сформованості мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ II рівня за першим критерієм

Рівень і показники	Високий рівень у %		Середній рівень у %		Низький рівень у %	
Група	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ

Точність виконання вправ	8,5	15,4	51	45,3	42,5	37,6
Обсяг виконання вправ	16,5	24,2	41,6	38,4	41,5	38,4
Узагальнені результати	12,4	19,5	45,9	42,7	41,7	37,9

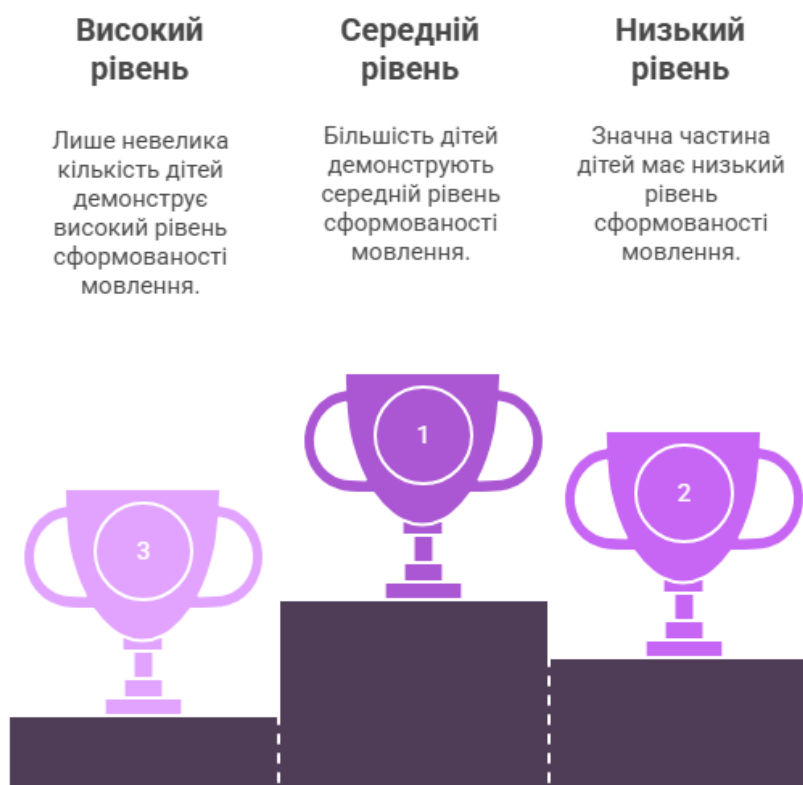

Рис.2.8. Результати діагностування за першим критерієм

Спираючись на результати дослідження рівнів сформованості мовлення дітей дошкільного віку зазначеної старшої групи із загальним недорозвитком мовлення II рівня першим критерієм, а саме якості виконання вправ і дій було зазначено переважання середнього та низького рівнів в експериментальній та контрольній групі. Можемо говорити, що це свідчить про недостатню мовну розвиненість дітей і знижену якість

виконання вправ.. Дітям складно відтворювати запропоновані вправи і дії для виконання за прикладом педагога. Результат дослідження свідчить про необхідність кількості занять з дітьми із загальним недорозвитком мовлення II рівня для її активності і формування потрібна додаткова робота з дошкільнятами для їх активного формування мовлення у їхньому дошкільному віці.

Нами було здійснено за аналогією діагностику сформованості мовлення у дітей старшої групи закладу дошкільної освіти із загальним недорозвитком мовлення II рівня за другим критерієм. Де ми визначали характер виконання запропонованих вправ і дій та його першим показником це вміння виконувати вправи за чітко і правильно за інструкцією. Визначаємо:

- високий рівень розвитку мовлення за першим показником другого критерію - це уміння правильно виконувати вправи і дії визначено 16,5 % дітей контрольної групи і 15,4 % - експериментальної групи;
- середній рівень зазначається у 33,4% дітей експериментальної групи і 38,4% контрольної групи дошкільнят;
- низький рівень сформованості мовлення дітей фіксується у 51% експериментальної групи та 45,3 контрольної групи (табл.2.4, рис 2.9).

Таблиця 2.4

Результати діагностування рівнів розвитку мовлення дітей за першим показником другого критерію

Група/Рівень	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Експериментальна група	16,5 %	33,4 %	51,5 %
Контрольна група	15,4 %	38,4 %	45,3 %

Рівні розвитку мовлення дітей

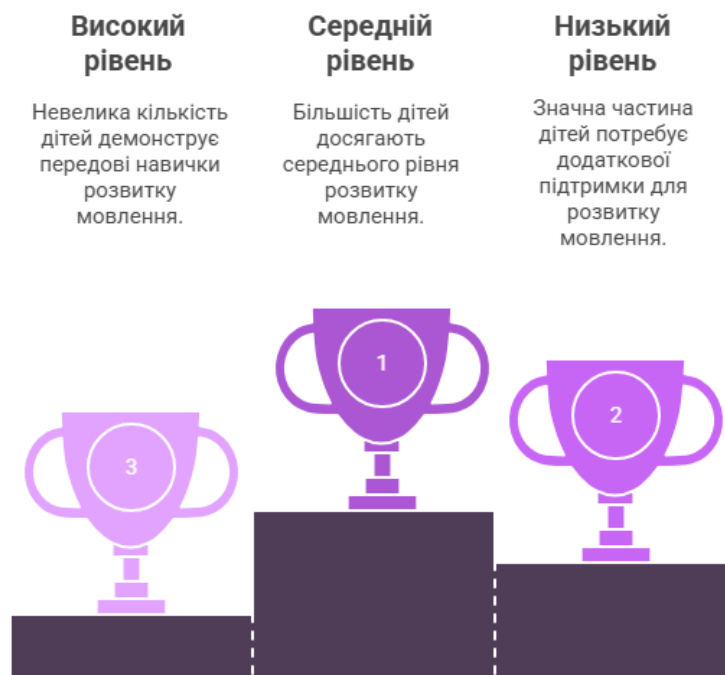

Рис.2.9. Результати діагностування за першим показником другого критерію

Спираючись на показники діагностування за другим критерієм, а саме мовленнєвих навичок, зазначаємо переваги середнього та низького рівня сформованості мовлення у дітей дошкільного віку:

- високий рівень визначено у 25 % вихованців експериментальної групи і 24,2 % - контрольної групи дітей;
- середній рівень зазначено у 41,6 % дітей експериментальної групи та 46,2% дітей контрольної групи;
- низький рівень виявлено у 33,4 % дітей експериментальної групи та 30,8 % учасників контрольної групи (рис.2.10, табл.2.5).

Таблиця 2.5

Результати діагностики рівнів розвитку мовлення дітей за другим показником другого критерію

Група/Рівень	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Експериментальна група	25 %	41,6 %	33,4 %

Контрольна група	24,2 %	46,2 %	30,8 %
------------------	--------	--------	--------

Діагностика рівнів розвитку мовлення дітей за другим показником другого критерію

Рис.2.10. Результати діагностування за другим показником другого критерію

Протягом дослідження було визначено за підсумковими результатами, що діти дошкільного віку володіють навичками використання артикуляційних і мовних вправ, але технічний аспект вміння розвинений не в повному обсязі. Аналізуючи діагностику рівня сформованості мовлення у дітей дошкільного віку старшої групи із загальним недорозвитком мовлення II рівня за другим критерієм, а саме характер виконання артикуляційних вправ і нейровправ узагальнено у поданій таблиці 2.6, та рис. 2.11

Таблиця 2.6

Результати діагностики рівнів сформованості мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ II рівня за другим критерієм

Рівень і	Високий рівень у %	Середній рівень у	Низький рівень у %
----------	--------------------	-------------------	--------------------

показники			%			
Група	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Вміння використання артикуляційних і мовних вправ	16,5	15,4	33,4	38,4	51,5	45,3
Технічний аспект	25	24,2	42,6	46,2	33,4	30,8
Узагальнені результати	20,8	19,1	37,4	42,3	42,5	37,7

Результати діагностики мовлення у дітей старшого дошкільного віку

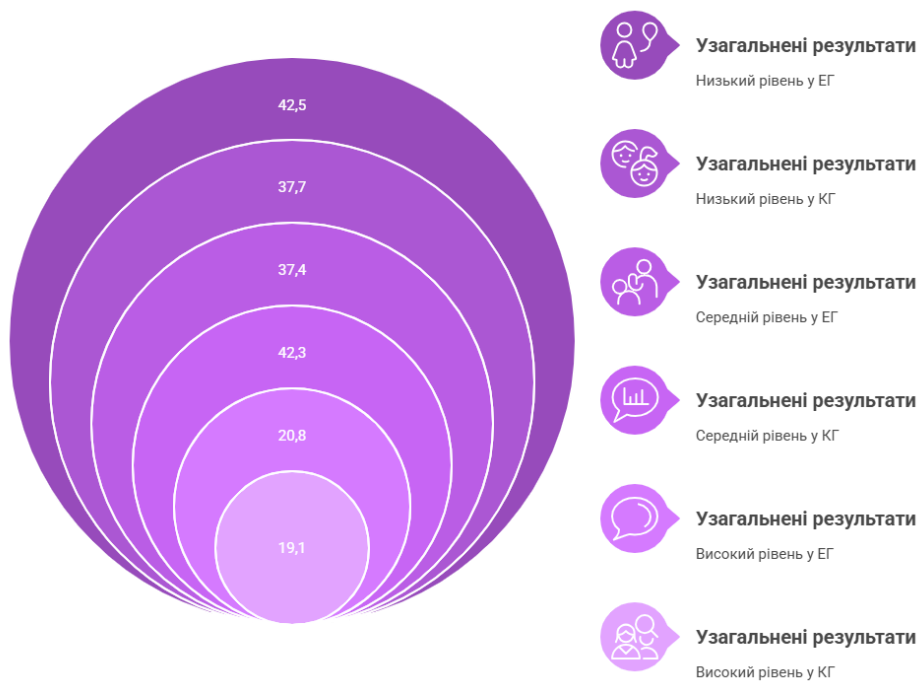

Рис.2.11. Результат діагностування за другим критерієм

Отже за результатами діагностики рівнів сформованості мовлення дітей дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення II рівня зазначено переважання середнього та низького рівнів. Значна кількість дітей не може виконати артикуляційні вправи і запропоновані нейровправи для розвитку мовлення дошкільнят у них виникають значні труднощі у виконанні і потреба у додатковій інструкції чи допомозі педагога. Узагальнюючі результати зазначені у таблиці 2.7, рисунку 2.12

Таблиця 2.7

Узагальнені рівні сформованості мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ II рівня

Рівень і показники	Високий рівень у %		Середній рівень у %		Низький рівень у %	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Якість виконання вправ	12,4	19,5	45,9	42,7	41,7	37,9
Характер виконання вправ	20,8	19,1	37,4	42,3	42,5	37,7
Узагальнені результати	16,6	19,3	41,8	42,5	42,2	37,8

	ЕГ	КГ
 Високий	12,4	19,5
 Середній	45,9	42,7
 Низький	41,7	37,9
 Характер виконання вправ	20,8	19,1
 Середній	37,4	42,3
 Низький	42,5	37,7
 Узагальнені результати	16,6	19,3
 Середній	41,8	42,5
 Низький	42,2	37,8

Рис.2.12. Узагальнені результати діагностики

Виходячи з цього, за результатами діагностування рівня сформованості мовлення у дітей дошкільного віку із загальним

недорозвитком мовлення II рівня у контрольній та експериментальних групах було зазначено переваги середнього та низького рівнів розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Не дивлячи на те, що відмінності у діагностуванні за різними критеріями та незначну динаміку результатів, кількість показників сформованості мовлення виявилися наближеними до числових значень. Таким чином, це свідчить про необхідність створення методики для розвитку мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення II рівня.

2.3. Організація і застосування логопедичної дії як технології профілактики порушень мовлення дітей

Метою формувального експерименту саме була розробка методики використання вправ, завдань, впровадження нейросенсорних вправ які сприяють розвитку мовлення дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення II рівня у закладі дошкільної освіти.

Завданнями формувального етапу були:

- визначити етапи розвитку моторної функції у дітей старшого дошкільного віку із порушенням мовлення;
- на кожному етапі охарактеризувати особливості розвитку мовлення дітей;
- до кожного з етапів розвитку мовлення розробити завдання для виконання дітьми старшого дошкільного віку;
- за результатами впроваджень розробленої методики зробити моніторинг досягнень дошкільнят.

Спираючись на виявлення особливостей дошкільнят та індивідуальні потреби кожної дитини окремо у процесі діагностичного етапу дослідження, було визначено три етапи розвитку мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ II рівня.

Перший етап - підготовчий. Метою цього етапу є підготувати основу для активного мовленнєвого розвитку, усунути фізіологічні перепони, артикуляційний апарат дітей для активного мовленнєвого розвитку, а також усунення фізіологічних перепон для розвитку мовлення дошкільнят. До особливостей розвитку відноситься формування мотивації дітей до мовленнєвої діяльності, розвитку слухового та дихального апарату. Формувати виконання вправ за наслідуванням поєднуючи дихальні, мовні вправи з руховими вправами, включаючи різні вправи за рівнем складності.

До завдань підготовчого етапу входили:

- Вправи на розвиток дихання, слуху, уваги до звуків.
- Артикуляційні вправи для формування потрібних рухів язика, губ.
- Розвиток дрібної моторики рук що пов'язана з мовленням.

Умовами педагога на першому етапі має на меті створення ситуацій успіху для дитини із метою підвищення рівня мотивації до виконання вправ на занятті. Спонукаючи виявлення бажання дітьми працювати над розвитком мовлення, це є важливим моментом у корекційній роботі з дітьми дошкільного віку. Логопед має забезпечити сприятливі умови для розвитку дитини, її навчання, виховання та всебічного розвитку дитини із загальним недорозвитком мовлення.

Другий етап - основний. Він спрямований на розвиток мовлення дітей дошкільного віку із ЗНМ II рівня. Метою цього етапу є активне формування фонематичного слуху, розвиток лексико-граматичної сторони мовлення, формування зв'язного мовлення. Створення умов для правильної звуковимови та розширення мовленнєвих можливостей дошкільнят. До особливостей розвитку на даному етапі є активне формування слуху, розвиток лексико-граматичної складової мовлення дітей, а також формування зв'язного мовлення дітей.

До завдань другого етапу розвитку мовлення дітей входить:

- вправи на розвиток словникового запасу, розпізнавання звуків.
- логопедичні завдання на постановку і автоматизацію звуків.
- розвиток зв'язного монологічного і діалогічного мовлення.

Умовами педагога на другому етапі розвитку мовлення дошкільнят є забезпечення комплексного підходу всебічного формування мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення II рівня.

Третій етап - заключний. Метою цього етапу є закріплення та стабілізація мовленнєвих навичок, розвиток темпу та ритму мовлення, корекція труднощів, що залишились. Сформувані стійке і досконале активне мовлення дітей дошкільного віку, підготувати їх із загальним недорозвиненням мовлення II рівня до опанування знань, умінь і навичок у початковій школі. Особливостями розвитку даного етапу полягають у закріпленні та стабілізації мовленнєвих навичок дітей, розвиток темпу та ритміки мовлення, корекція труднощів і ускладнень у мовленні дошкільнят що залишились на даному етапі їх мовного розвитку.

До завдань третього етапу розвитку мовлення дітей входить:

- вправи на автоматизацію звуків у мовленні.
- розвиток інтонаційного вираження і мовленнєвого дихання.
- завдання на розвиток мовленнєвої швидкості і плавності.

Умовами педагога на даному заключному етапі має на меті використання різноманітних методів, прийомів і засобів для вдосконалення мовлення дітей дошкільного віку. Такий підхід допомагає забезпечити всебічний вплив на розвиток активного мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення II рівня. На заключному етапі розвитку мовлення дітей важливими принципами є впровадження вправ і завдань від простих до складних для виконання дитиною дошкільником. Педагог пропонує дітям різнорівневі вправи і

завдання для виконання, які мають відповідати актуальним і потенційним можливостям дітей дошкільного віку із ЗНМ II рівня. Також ці етапи формують структурований підхід до розвитку мовлення дітей із ЗНМ II рівня у ЗДО, відповідно до виявлених потреб і особливостей кожної дитини. Кожен етап містить чіткі завдання, спрямовані на покращення різних компонентів мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку. Треба сказати, що визначені етапи мають впроваджуватися послідовно, поетапно для кращого засвоєння дітьми. Перший етап створює умови для розвитку мовлення дітей із загальним недорозвитком мовлення. Другий етап має на меті формування базових навичок активного мовлення дітей дошкільного віку. Даний етап повільно переходить у третій етап - заключний. Саме на цьому етапі головною метою є закріплення здобутих умінь і навичок та впровадження їх в активне мовлення дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення II рівня. Тому нами було розроблено завдання до кожного із зазначених вище етапів для мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Кожне запропоноване завдання містить мету, технології та інструкцію до виконання кожної вправи.

Вправи на формування мовленнєвого дихання

Вправа 1. Дихання животом

Етап: підготовчий.

Мета: Навчити повільному, глибокому диханню, підтримці природного способу дихання.

Цілі: Розвиток діафрагмального дихання, розвиток оволодіння контрольованим видихом для звукоутворення.

Інструкція до виконання: Діти сідають або лежать на спині, кладуть руки на живіт. Повільно вдихають через ніс, надуваючи живіт, видихають через рот, втягуючи живіт.

Вправа 2. Задування свічки

Етап: підготовчий.

Мета: Контроль сили видиху.

Цілі: Вдосконалення артикуляційного дихання, регуляція видиху, розвиток силового контролю дихання для мовлення.

Інструкція до виконання: Діти імітують видих, щоб задуть свічку (реальну або уявну), роблять повільний, рівний видих.

Артикуляційні вправи

Вправа 1. "Посмішка – трубочка"

Етап: основний.

Мета: Розвиток мобільності губ.

Цілі: Покращення роботи губ, зміцнення м'язів для чіткого артикуляційного апарату.

Інструкція до виконання: Діти спочатку широко посміхаються, показуючи зуби, потім витягують губи вперед у "трубочку".

Вправа 2. "Качечка"

Етап: основний.

Мета: Розвинути пластичність нижньої губи.

Цілі: Поліпшення координації та сили губ для більш точного вимовляння звуків.

Інструкція до виконання: Висувати нижню губу вперед, імітуючи качку, потім повертати у вихідне положення і повторити вправу ще раз.

Вправа 3. "Гойдалка"

Етап: основний.

Мета: Розвиток гнучкості, еластичності та координації язика.

Цілі: Покращення артикуляційної моторики язика, зміцнення його бокових м'язів.

Інструкція до виконання: Висувати язик вперед і повертати його спочатку вправо, потім вліво, імітуючи рух гойдалки.

Вправа 4. "Кішечка"

Етап: основний.

Мета: Розвиток гнучкості і сили м'язів язика та губ.

Цілі: Активація артикуляційних м'язів для чистого і виразного мовлення.

Інструкція до виконання: Діти імітують рух язика, ніби лижуть губи спереду; можна підморгнути, додати звуки "мяу".

Вправа 5. "Годинник"

Етап: основний.

Мета: Опрацювання кругових рухів язика.

Цілі: Підвищення координації та гнучкості язика для складних звуків.

Інструкція до виконання: Язик рухається по колу уздовж губ або за годинниковою стрілкою, потім проти.

Вправа 6. "Чашечка"

Етап: основний.

Мета: Розвиток тонуся язика в середній частині.

Цілі: Покращення роботи язика для звуків, що потребують складних рухів (р, л).

Інструкція до виконання: Язик скручується дугою угору, утворюючи подобу чашечки.

Вправа 7. "Смачне варення"

Етап: основний.

Мета: Розвиток динаміки рухів язика.

Цілі: Зміцнення м'язів язика та губ, розвиток артикуляційного апарату.

Інструкція до виконання: Імітуючи облизування ложки. Рот відкривають, широкий язик висовується і рухається вперед-назад по верхній губі, ніби злизують варення широким язиком з верхньої губи і затується широкий язик всередину рота, потім висовується знову і повторює той самий рух.

Вправа 8. "Ковзання язика по піднебінню. Маляр"

Етап: основний.

Мета: Розвиток гнучкості і пластичності язика.

Цілі: Покращення артикуляції звуків, що потребують чіткої роботи язика (с, з, л, р).

Інструкція до виконання: Язик ковзає вздовж піднебіння спереду назад.

Вправа 9. "Грибочок"

Етап: основний.

Мета: Формування правильного положення язика.

Цілі: Підготовка язика до вимовляння шиплячих та свистячих звуків.

Інструкція до виконання: Язик піднімається вгору піднебінням і трохи загинається назад, як капелюшок гриба. Посмоктати язик до піднебіння і утримувати у такому положенні для розтягування та еластичності під'язикової складки.

Вправа 10. "Коник"

Етап: основний.

Мета: Розвиток швидкості та сили язика.

Цілі: Покращення моторики язика, розвиток чіткості вимови при швидкому темпі мовлення.

Інструкція до виконання: Язик присмоктується до піднебіння та швидко відривається імітуючи плеск - підстрибує, наче коник стрибає.

Нейровправи

Вправа 1. *Рухи пальців рук у певній послідовності*

Етап: основний.

Мета: Розвиток координації дрібної моторики.

Цілі: Покращення моторної пам'яті, що сприяє кращому нейронному контролю мовних центрів.

Інструкція до виконання: Діти по черзі торкаються великим пальцем послідовно інших пальців (вказівного, середнього, безіменного, мізинця).

Вправа 2. *Імітація звуків оточуючих предметів та тварин*

Етап: основний.

Мета: Розвиток слухового сприймання та вокального контролю.

Цілі: Сприяння розвитку фонематичного слуху та артикуляційної моторики.

Інструкція виконання: Діти повторюють звуки пташок, тварин, транспорту тощо.

Вправа 3. *Рухи головою і тілом за командами*

Етап: основний.

Мета: Розвиток координації рухів та уваги.

Цілі: Покращення взаємодії моторних і мовних центрів мозку.

Інструкція виконання: Педагог дає вербальні команди типу: "Покрути голову вправо", "Покрути голову вліво", "Підніміть руки вгору" тощо.

Вправа 4. *"Малювання у повітрі"*

Етап: основний.

Мета: Розвиток дрібної моторики і просторового мислення.

Цілі: Сприяння формуванню нейронних зв'язків, що підтримують мовленнєву діяльність.

Інструкція до виконання: Діти уявляють, що малюють великими пальцями руки у повітрі різні фігури (кола, зигзаги, хвилі).

Вправа 5. "Дихальна хвиля"

Етап: основний.

Мета: Формування правильного дихального патерну.

Цілі: Покращення дихальної підтримки мовлення, підвищення голосового контролю.

Інструкція виконання: Дитина глибоко вдихає через ніс, уявляючи, що повітря проходить хвилею від живота до грудей, потім спокійно видихає.

Нейросенсорні вправи

Вправа 1. "Перехресні рухи"

Етап: основний.

Мета: Розвиток координації між півкулями мозку.

Цілі: Покращення зв'язку між руховими і мовними зонами, підвищення уваги і концентрації.

Інструкція виконання: Дитина торкається правою рукою лівого коліна, потім лівою рукою правого коліна, рух повторюється кілька разів у повільному темпі.

Вправа 2. Дзеркальне малювання двома руками

Етап: основний.

Мета: Розвиток синхронізації обох півкуль.

Цілі: Зміцнення зорово-моторної координації, покращення роботи мозку.

Інструкція виконання: Дитина одночасно малює дзеркальні симетричні малюнки двома руками на одному папері. Починати з простих форм.

Вправа 3. Ворушіння пальцями ніг

Етап: основний.

Мета: Поліпшення координації дрібних рухів.

Цілі: Розвиток моторики, підготовка мозку до складніших завдань.

Інструкція виконання: Одночасно дитина повільно ворушить усіма пальцями обох ніг, потім двома великими пальцями.

Вправа 4. Рухи неведучою рукою

Етап: основний.

Мета: Активація нових ділянок мозку.

Цілі: Розширення моторного потенціалу, покращення когнітивних функцій.

Інструкція виконання: Дитина виконує звичні дії (малювання, їжа, одягання) неведучою рукою протягом дня.

Вправа 5. Ритмічні вправи з рухами (з елементами логоритміки)

Етап: основний.

Мета: Розвиток ритмічного слуху і моторики.

Цілі: Покращення мовленнєвого темпу, координації рухів і слуху.

Інструкція виконання: Під музику діти повторюють рухи за вихователем (плескання, крокування, махи руками) у заданому темпі.

Вправи для розвитку мовлення

Вправа 1. Складання речень

Етап: основний.

Мета: Розвиток зв'язного мовлення.

Цілі: Формування навичок словотворення, синтаксичного чуття, розвитку логічного мислення.

Інструкція виконання: Педагог називає два-три слова (наприклад, "котик", "м'яч", "бігає"), діти складають із них речення.

Вправа 2. Опис картинки

Етап: основний.

Мета: Розвиток словникового запасу та вміння формулювати думки.

Цілі: Розширення лексики, розвиток монологічного мовлення, зв'язність висловлювань.

Інструкція до виконання: Діти описують сюжет на картинці, розповідаючи, що бачать. Спонукає формувати розповідь за схемою "що спочатку?", "потім" і "кінець" розповіді.

Вправа 3. Питання-відповідь

Етап: основний.

Мета: Формування навичок діалогічного мовлення.

Цілі: Розвиток уваги, слухання, логічного мислення і мовленнєвої активності.

Інструкція до виконання: Педагог задає питання до казки чи оповідання, діти відповідають повними реченнями.

Логоритмічні вправи

Вправа 1. Ритмічне плескання (*бажано з музичним супроводом*)

Етап: заключний

Мета: Розвиток ритму і координації.

Цілі: Покращення слухового сприйняття, моторної координації та моторики, що впливає на координацію мовлення.

Інструкція до виконання: Діти плескають у долоні під ритмічний віршик або пісеньку, підтримуючи темп.

Вправа 2. Крокування з ритмом (*з музичним супроводом*)

Етап: заключний

Мета: Розвиток координації рухів і ритмічного відчуття.

Цілі: Підвищення уваги до мови, рухового контролю і ритмічного слуху.

Інструкція до виконання: Діти крокують по залу чи груповій кімнаті, підбираючи кроки під різні ритмічні звуки (наприклад: повільний, швидкий, приглушений, лагідний).

Вправа 3. Логоритмічна гра "Повтори за мною" (*з музичним супроводом*)

Етап: заключний

Мета: Розвиток слухової пам'яті і артикуляції.

Цілі: Формування чіткості артикуляції, покращення фонематичного слуху, підготовка до правильного мовлення.

Інструкція до виконання: Педагог пропонує короткі ритмічні фрази або слова (наприклад, "Тук-тук, тук-тук"), діти повторюють їх разом, потім по черзі.

З метою ефективного розвитку мовлення дітей дошкільного віку із порушенням ЗНМ II рівня. Ці вправи допомагають оптимізувати роботу мозку дітей дошкільного віку, сприяють розвитку уваги, моторики, мовлення і міжпівкульного співробітництва. Важливо проводити їх у ігровій формі, поступово ускладнюючи та заохочуючи дитину. Також підвищення ефективності корекційної роботи шляхом організації правильної методики виконання вправ; формування позитивного ставлення дітей до мовленнєвих занять; забезпечення поступового та

систематичного розвитку мовлення, враховуючи індивідуальні особливості; оптимізувати співпрацю між логопедом, вихователем і родиною для комплексної підтримки мовленнєвого розвитку дитини. Педагогам було запропоновано ряд рекомендацій для ефективного формування мовного розвитку дошкільнят.

А саме для вчителів-логопедів було запропоновані такі поради, як:

- індивідуальний підхід з урахуванням особливостей кожної дитини окремо і адаптувати інтенсивність і складність вправ, відкоригувати завдання відповідно до рівня розвитку мовлення кожної дитини окремо.
- поступово починати із простих дихальних і артикуляційних вправ, повільний перехід до більш складних мовних вправ та нейровправ.
- подача матеріалу має починатися з пояснень дітям інструкції простими, зрозумілими словами, використовувати наочні матеріали та ігрові елементи для підтримки інтересу.
- регулярність проведення заняття і їх систематичність виконання, але враховувати втомлюваність дітей — оптимальна тривалість заняття 15-20 хвилин.
- моніторинг результатів допомагає прослідкувати прогрес кожної дитини, з подальшим коригуванням програм занять відповідно до досягнень та труднощів дошкільнят.
- підтримка мотивації є важливим у роботі з дітьми. Похвала дітей за успіхи, стимулювання прагнення до подальшого розвитку мовлення через позитивне підкріплення.

Рекомендації для вихователів включали в себе поради такі, як:

- системність виконання вправ і завдань Інтегрувати логопедичні вправи у повсякденні ігри і заняття, підтримувати домашні завдання.
- співпраця з логопедом та дотримання рекомендацій логопеда щодо виконання вправ, спостерігати за реакціями і повідомлення фахівця про труднощі чи ускладнення у діях та виконанні вправ і завдань дітьми.
- створення сприятливого середовища забезпечує спокійну атмосферу, раніше відволікаючі фактори мінімізувати для кращої концентрації уваги дітей.
- активне залучення дітей, а також заохочення до активного висловлювання, підтримуйте їх ініціативу у мовленнєвому спілкуванні з однолітками та дорослими.

- часті повторення і закріплення ключових вправ, використовувати різні ігрові форми для закріплення навичок, що є ефективними діями для розвитку мовлення дітей дошкільного віку

Дотримання цих рекомендацій сприятиме досягненню максимальних результатів у розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ II рівня.

Протягом дослідницької роботи з метою ефективного розвитку мовлення дітей дошкільного віку із порушенням ЗНМ II рівня були запропоновані психолого-педагогічні умови, які рекомендується застосовувати логопедам і вихователям ЗДО під час виконання нейросенсорних вправ з дітьми дошкільного віку, зокрема із загальним недорозвитком мовлення, включають такі ключові моменти. До рекомендованих психолого-педагогічних умов належать:

- Врахування індивідуальних особливостей та темпів розвитку кожної дитини для адаптації вправ і завдань, що підвищує мотивацію і зацікавленість.
- Створення позитивно емоційного середовища, довірливої та доброзичливої атмосфери на заняттях, яка знижує тривожність та стимулює активну участь дітей.
- Використання найприродніших ситуацій і ігрових форм для кращого засвоєння нейросенсорних вправ, що сприяє збереженню уваги та інтересу, а саме зв'язок із повсякденним досвідом загальносоціального середовища.
- Впровадження нейросенсорних вправ не лише у спеціальні логопедичні заняття, а й у повсякденні освітні, режимні моменти та домашні умови.
- Партнерство з батьками та колегами є важливим етапом у всебічному розвитку дошкільників. Спільна робота з родинами та фахівцями різних профілів для підтримки психологічного комфорту дитини і посилення ефекту корекційної роботи.
- Планування режиму занять із врахуванням втомлюваності дітей, делікатне дозування навантажень, поєднання рухових та сенсорних вправ, а також облік психофізіологічного стану дітей.
- Поступовість і послідовність є головним фактором у розвитку мовлення дошкільнят. Ефективно введення нових вправ поетапно, з повторенням і закріпленням, що сприяє формуванню міцних нейронних зв'язків.

- Виконання вправ, що активізують праву та ліву півкулі для покращення мовленнєвої діяльності, що ефективно впливає на розвиток міжпівкульної взаємодії.
- Постійна підтримка мовленнєвої ініціативи малят. Заохочення дітей до висловлення власних думок, активної взаємодії з дорослим і однолітками, що стимулює мовленнєві навички і самовираження.
- Формування програми, що відповідає рівню розвитку пізнавальних та емоційних процесів дошкільнят з важливістю врахування вікових та психологічних особливостей дітей старшого дошкільного віку.

Зазначається, що ці умови створюють комплексний підтримуючий простір для ефективного застосування нейросенсорних вправ і сприяють покращенню психомоторної, когнітивної та мовленнєвої сфери дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення.

Наші дослідження показують, логопедична дія як технологія порушень мовлення у дітей є системним, цілеспрямованим процесом, що включає виявлення, попередження та корекцію мовленнєвих порушень. Особливим є для дітей дошкільного віку для забезпечення правильного мовного розвитку, а також успішної адаптації дітей до школи. Ми дійшли висновку, що профілактика мовленнєвих порушень включає комплекс попереджувальних заходів для збереження правильного мовного розвитку, раннє виявлення ризику мовленнєвих проблем та їх попередження.

Досліджуючи даний напрям, ми з'ясували, що своєчасна й правильно організована логопедична дія здатна знизити кількість дітей зі сформованими мовними вадами до шкільного віку. Логопедична дія - це системно організований, цілеспрямований процес, що має на меті запобігання, виявлення й корекцію недоліків мовлення у дітей дошкільного віку. Він охоплює профілактичні, корекційні, навчальні та виховні завдання, спрямовані на всебічний розвиток особистості дитини з урахуванням її індивідуальних та вікових особливостей. Ми довели, що ефективність корекційної роботи залежить від планомірної організації логопедичної роботи. Нам вдалося дослідити, що це дозволяє своєчасно коригувати помилки, сформувати у дітей зв'язне, виразне мовлення, також запобігти механізми компенсації. Використання сучасних технологій і багаторічного впливу сприяє поліпшенню когнітивних, сенсорних і особистісних якостей дітей, їх успішній адаптації до навчання в школі. Дослідження показують, що для ефективності на індивідуальних заняттях використовували вправи для артикуляції, дихання, постановки правильних

звуків. Дидактичні, рухливі та ігрові форми роботи. Логопедичні ігри ефективно формують зв'язне мовлення.

До профілактичних методів відносяться дихальні гімнастики, логопедичний масаж, вправи для розвитку дрібної моторики, пальчикові ігри, музико-терапевтичні методи, використання наочних та словесних прийомів вдосконалення мовного апарату. Виконуючи дослідницькі дії, ми дійшли того, що важливим етапом у корекційній роботі є ефективна робота з батьками. Педагогіка партнерства впливає на командну роботу у корекційній роботі з дітьми дошкільного віку. Ознайомлення і здійснення інформаційних консультацій, навчання методикам стимуляції мовленнєвого розвитку у дошкільному середовищі. З'ясували, що корисними є читання вголос, спільне складання казок чи віршів, обговорення певних подій з життя, побуту, а саме все те, що має розвивати мовлення у дітей. Досліджуючи організації логопедичної профілактики, ми звернули увагу на декілька основних факторів які ефективно впливають на розвиток дітей. Раннє обстеження мовлення дітей, моторика, психічний розвиток та соціальні навички дітей допомагають визначити групи ризику розвитку малечі. Ефективним є формування зв'язного і виразного мовлення у малечі. Корекція помилок у мовленні і вимові дитини на ранньому етапі, запобігає формування вад, порушень. Вплив на розвиток когнітивних, сенсорних та моторних функцій - є одним з завдань у розвитку дітей, які пов'язані з мовленнєвим розвитком.

Важливим є планування логопедичних занять, де ми створюємо індивідуальні та групові корекційні програми із урахуванням індивідуальних потреб дітей. До них також входять розробки профілактичних тренінгів, ігор, вправ для мовленнєвого апарату і для моторики пальців рук дітей. Зазначаючи, що командна робота є найефективнішою у розвитку дітей, тому залучення фахівців має на меті комплексної роботи логопеда з психологом, дефектологом, нейропсихологом, реабілітологом, нейрореабілітологом, педагогом закладу дошкільної освіти та обов'язкове залучення батьків комплексно допомагає розвитку дітей дошкільного віку. Педагоги надають батькам консультації та навчання методикам стимуляції мовленнєвого розвитку дитини в домашніх умовах. Також надають рекомендації щодо домашнього читання, спільного складання казок, обговорення подій, або обговорення, що є навколо на звичайних прогулянках разом з дитиною.

Кожна робота має на меті моніторинг розвитку дитини. Регулярна оцінка динаміки мовленнєвого і психологічного розвитку, а також оперативне коригування програм та методів впливу допомагають простежити динаміку розвитку дітей, що є важливим в роботі логопеда і всієї команди фахівців.

Таким чином, ми дослідили, що логопедична дія як профілактична технологія є фундаментом для формування мовленнєвої компетенції дошкільнят. Вона комплексно стимулює психолого-педагогічний розвиток та забезпечує стійкість результатів профілактичних дій для мовленнєвих порушень у дітей раннього віку. Досліджуючи, ми дійшли висновку, що загалом, систематична та планомірна логопедична робота з використанням сучасних технологій і різних форм діяльності, значно ефективно впливає на профілактичні заходи мовленнєвих порушень, а також активно сприяє всебічному розвитку дитини [14;22;26;27].

Проведене нами дослідження довело ефективність застосування нейрогімнастики та кінезіології для розвитку моторної сфери та мовлення у дітей дошкільного віку з різними мовними порушеннями. Систематичне та планомірне впровадження нейровправ у корекційну роботу сприяє суттєвому зростанню рівня сформованості мовленнєвих та психомоторних умінь і навичок. Дослідниками було емпірично доведено, що регулярне і планомірне використання нейрогімнастики у дітей з різними порушеннями мовлення призводить до нормалізації ключових моторних функцій. Загальна та дрібна моторика сприяє нормалізації базових умінь і навичок загальної моторики, а також дрібної моторної функції. Нейрогімнастика впливає на різні види моторики, включаючи загальну, дрібну, артикуляційну. Артикуляційна моторика ефективно впливає на покращення артикуляційної моторної сфери. Використання нейрогімнастики у логопедичній практиці сприяє зменшенню проявів дизартрії та допомагає стимулювати артикуляційну моторику. Спостерігається значний розвиток конструктивного праксису. Крім того, формування конструктивного та графомоторного праксису забезпечує оволодіння письмом, слугує профілактикою дисграфії та оптичних порушень, а також підвищує інтеграцію сенсорних процесів. Дослідження виявили, що нейрогімнастика ефективно впливає на формування довільного контролю за психомоторними процесами під час певних дій і маніпуляцій з предметами під час занять.

Таким чином, нейрогімнастика виявилася ефективним корекційним методом, який завдяки покращенню моторних та когнітивних функцій, сприяє формуванню мовлення у дітей. Комплексний вплив нейровправ сприяє ефективному формуванню складової структури слова та загалом позитивно впливає на мовленнєві навички дітей, що особливо важливо для дітей з дизартрією, моторною алалією та іншими формами мовленнєвих порушень. Дослідження показали, що нейрогімнастика покращує пам'ять, увагу, сприйняття інформації у будь-якому її прояві. Комплексні вправи, такі як «нейрохвилинки» або «нейропаузи», позитивно впливають на засвоєння нових знань як на логопедичних заняттях, так і в загальному освітньому процесі. Нейровправи сприяють зниженню втомлюваності дитини, підвищують здатність концентрування на виконанні завдань, а також зміцнюють психоемоційний стан дітей та підвищують розумову працездатність. Також допомагає дитині соціалізуватися.

Отриманий результат пояснюється стимуляцією ключових нейроструктур головного мозку, зокрема їхньою синхронізацією. Система вправ сприяє розвитку міжпівкульної взаємодії та синхронізації роботи правої та лівої півкуль мозку, що є ефективним для створення нових нейронних зв'язків у дошкільнят. Нейрогімнастика спрямована на стимуляцію нейропроцесів, що активізують роботу мозку і сприяють гармонізації роботи обох півкуль. Вправи активізують моторні зони мозку, що відповідають за рухи рук, які розташовані поруч із мовленнєвими зонами кори. Нейрогімнастика стимулює мовленнєві центри кори головного мозку та покращує взаємодію між мовленнєвими та руховими зонами. Ефективною є підсилення зв'язків шляхом одночасного виконання рухової та мовленнєвої діяльності, а також синхронізація мовленнєвої та рухової активності.

Проведене дослідження підтвердило, що нейрогімнастика є перспективним та науково обґрунтованим напрямом у сучасних методиках корекційної роботи з дітьми. Ефективність методу полягає у його здатності впливати на різні види моторики, стимулюючи формування мовлення та його корекцію. Особлива увага приділялася дітям дошкільного віку, оскільки це період активного розвитку мозку, коли він найбільш пластичний і сприятливий до навчання та коригування. При системному підході до розвитку моторної сфери дітей засобами нейрогімнастики, підвищується якість логопедичної роботи та результати мовленнєвої корекції.

Таким чином, результати дослідження доводять, що впровадження комплексу спеціальних нейровправ у роботі з дітьми з порушеннями мовлення забезпечує стимулювання не лише мовленнєвої сфери, а й моторної і когнітивної, що сприяє гармонійному розвитку дошкільників та їхній активній соціалізації.

ВИСНОВКИ

Проведений теоретичний аналіз науково-методичної літератури показав, що розвиток моторної сфери у дітей з порушеннями мовлення є найважливішим фактором формування мовленнєвої компетенції. Моторні процеси, особливо дрібна, мімічна та артикуляційна моторика, безпосередньо пов'язані з розвитком мовлення, когнітивних і сенсорних функцій дитини. Наукові дослідження підтверджують, що моторні зони кори головного мозку, відповідальні за активність рук і дрібних рухів, розташовані поруч з мовними зонами, що створює нейрофізіологічну основу впливу моторного розвитку на мовні навички. Ці положення підтверджуються працями О. Корнева, Р. Лалаєвої, І. Садовникової, Л. Цветкової, К. Беккера, М. Совака та інших.

Дослідження особливостей моторного розвитку показало, що у дітей з порушеннями мовлення часто спостерігається відставання в розвитку загальної та дрібної моторики, недостатня координація рухів, а також порушення артикуляційного апарату. Це ускладнює формування складової структури слова і розвиток мовлення в цілому. Сенсомоторні та когнітивні фактори відіграють ключову роль у формуванні мовленнєвих умінь і навичок дітей дошкільного віку.

Аналіз сучасних методик профілактики та корекції мовних порушень підтвердив ефективність нейрогімнастики як комплексного засобу стимуляції сенсомоторних, когнітивних і мовних процесів. Нейрогімнастика включає вправи, які активують одночасну роботу різних структур мозку, сприяють синхронізації діяльності правої та лівої півкуль, формуванню нових нейронних зв'язків у підкіркових зонах. Комплекс рухів, сенсорних і когнітивних вправ забезпечує підвищення рівня моторної сфери, розвиток артикуляційних навичок, координації та уваги у дітей, що особливо важливо для дошкільного віку.

Експериментальне дослідження підтвердило, що регулярне застосування нейрогімнастики у дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення призводить до значного поліпшення загальної та дрібної моторики, розвитку артикуляційної моторики та мовленнєвих навичок. Відзначається підвищення здатності дітей до концентрації уваги, зниження стомлюваності під час занять і активізація когнітивних процесів. Особливо ефективні комплексні вправи, що включають перехресні рухи, координаційні завдання, вправи для кистей і пальців рук, а також артикуляційну гімнастику. Систематична практика цих вправ активізує міжпівкульну взаємодію мозку, гармонізує роботу мовної та моторної

сфер і стимулює формування довільного контролю психомоторних процесів.

Розроблена та апробована система корекційно-розвивальної роботи з використанням нейрогімнастики довела свою ефективність у підвищенні рівня мовленнєвих, моторних та когнітивних навичок дітей. Комплекс вправ дозволяє поєднувати рухову, сенсорну та мовленнєву діяльність в рамках логопедичних занять, що підвищує результативність корекції мовлення і сприяє активній соціалізації дітей в освітньому середовищі. Використання нейрогімнастики забезпечує індивідуалізований підхід з урахуванням рівня мовленнєвих порушень, психомоторних особливостей і потреб кожної дитини.

Дослідження показало, що застосування нейрогімнастики та нейроупражнений у дошкільнят з порушеннями мовлення позитивно впливає на формування мовленнєвої компетенції, розвиток сенсорних і моторних навичок, покращує психоемоційний стан, активізує навчальну діяльність та інтелектуальні процеси. Систематична практика таких вправ є перспективним і науково обґрунтованим напрямком сучасної корекційної роботи, забезпечуючи комплексний розвиток дітей і підвищуючи ефективність логопедичної діяльності.

Таким чином, проведене дослідження підтвердило, що нейрогімнастика є ефективним і науково обґрунтованим засобом корекційно-розвивальної роботи з дітьми дошкільного віку з порушеннями мовлення. Впровадження системи нейрогімнастичних вправ забезпечує комплексне поліпшення мовних, моторних і когнітивних функцій, сприяє гармонійному розвитку дитини та її інтеграції в освітнє і соціальне середовище.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бабич Н. М. Використання техніки орофациальної міофункціональної терапії в логопедичній практиці. Сучасні проблеми логопедії та реабілітації. Суми: ФОП Цьома С. П., 2017. С. 39–42
2. Барищук Г.С. Прислухайтесь, як говорить ваша дитина. Альбом обстеження мовлення дітей : Посібник для логопеда. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. – 48 с.: іл.
3. Белкіна О. М. Алгоритм навчання немовленнєвої дитини раннього віку. Таврійський вісник освіти, 2017. № 2 (58). С. 43.
4. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років: монографія. Київ Видавничий дім «Слово», 2004. 374 с.
5. Богуш А.М. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку. Навчальний посібник. – К.: Видавничий Дім "Слово", 2004. – 344 с.
6. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика. Київ: Вища школа, 2007. 542 с. 9. Гаврилова Н. С. Психологічна характеристика дітей з ЗНМ порушенням пізнавальної сфери кінетичного типу. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2008. С. 306–31
7. Гавриш Н. Калейдоскоп інформаційно-ігрової творчості дітей : Методичний посібник. Київ: Слово, 2015. 12. Гайван Т. Я. Логопедична робота з дітьми: Комплекс матеріалів для логопедичних занять. Харків: Веста, 2008. 184 с.
8. Галущенко В. І. Застосування інноваційних логопедичних технологій у корекційній роботі з дітьми з порушеннями мовлення. Актуальні питання корекційної педагогіки: збірник наукових праць. 2016. Вип. 7. Режим доступу: <http://aqce.com.ua/download/publications/45/42.pdf/>
9. Гузенко С. В. Дэнас терапия в комплексной нейрологопедической коррекции. Научно-практический электронный журнал Аллея Науки. Москва 2017. № 15 (1). С. 269–273.
10. Данілавічюте Е. Визначення рівня зорового сприймання дошкільників у зв'язку з підготовкою їх до опанування писемного

- мовлення // Теорія і практика сучасної логопедії: Збірник наукових праць: Вип.2. – К.: Актуальна освіта, 2005. – С. 126 -131.
- 11.Дегтяренко Т.В. Нейрологопедичний підхід у діагностиці та корекції тяжких порушень мовлення у дітей дошкільного віку. Особлива дитина: навчання і виховання. Київ: Педагогічна преса, 2016. 38-46.
 - 12.Дегтяренко Т. В., Павлова Н. В. Актуальність міждисциплінарного та нейропсихологічного підходів до діагностики тяжких порушень мовлення у дітей раннього віку. Наука і освіта. Одеса, 2016. № 8. С. 30–37.
 - 13.Дичківська І. М. Основи педагогічної інноватики: навч. посіб. Рівне, 2001. 231 с.
 - 14.Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2003. – 230 с.
 - 15.Ігнатенко Н.М. Упровадження інноваційних форм методичної роботи у діяльність закладу загальної середньої освіти. Методичні рекомендації. Чернігів: ЧОППО імені К.Д. Ушинського, 2021. 55 с.
 - 16.Інноваційна діяльність педагога: від теорії до успіху. Інформаційнометодичний збірник /Упорядник Г.О. Сиротенко. Полтава: ПОППО, 2006. 124
 - 17.Інноваційні технології в корекційній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: навч.-метод. посібник / за заг. ред. Л. Галенко. Харків: 88 Друкарня Мадрид, 2018. 110 с.
 - 18.Ефимов О. И. 15 мифов о детской речи. Диалоги невролога и логопеда о детской речи. М.-С.-П.: «Диля», 2016. 223 с.
 - 19.Кочерга О. В. Використання балансувальної дошки доктора Френка Белгау в навчально-корекційній роботі з учнями 1-4 класів із порушеннями психофізичного розвитку. Київ: Видавничий дім «Слово», 2015. 64 с.
 - 20.Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (системний підхід): монографія. Київ, 2000. 336 с. 191.
 - 21.Конопляста С. Ю., Сак Т. В. Логопсихологія: навч. посіб. / за ред. М. К. Шеремет. Київ: Знання, 2010. 293 с.
 22. Конопляста С.Ю., Сак Т.Б. Логопсихологія: навч. посіб. / за ред. М.К. Шеремет. Київ: Знання, 2010. 293 с.
 - 23.Кульчицька Н., Барищук Г. Вчимося говорити правильно. – Тернопіль.: Підручники і посібники, 2002. – 48 с.

- 24.Крутій К. Л. Методика проведення індивідуальних занять із мовленнєво пасивними дітьми дошкільного віку. Запоріжжя : ТОВ “ЛПС Лтд”, 2003. 320 с.
- 25.Логопедія: підручник / За ред. проф. М.К. Шеремет. Вид. 5-те, доповн. та переробл. Київ, 2019. 856 с.
- 26.Лопатинська Н.А. До питання діагностики порушень розвитку комунікативно-мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку із різними типами мовленнєвого дизонтогенезу. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки) 2018. Вип. 12. С. 188–201.
- 27.Лопатинська Н.А. Нейростимуляційні технології у логопедичній практиці з дітьми дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. 3(24). March 2020. Warsaw, Poland, 2020. С. 3–11.
- 28.Лопатинська Н.А. Проблема діагностики і корекції комунікативної мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку із мовленнєвим дизонтогенезом: вітчизняний досвід. Науковий часопис «Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка». Випуск 6 (162). Чернігів, 2020. С. 80–84.
- 29.Лопатинська Н.А. Системний підхід до нейрологопедичної діагностики комунікативно-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку із різними типами мовленнєвого дизонтогенезу. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). 2019. Вип. 15 (2020). С. 130-144.
- 30.Лопатинська Н.А. Сучасні нейротехнології у логокорекційній діяльності дітей дошкільного віку із різними типами мовленнєвого дизонтогенезу. Колективна монографія. Корекційно-реабілітаційна діяльність в сучасному освітньому просторі: монографія / за заг. ред. О.В.Боряк, Т.М. Дегтяренко. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2019. 257 с. С. 162– 183.
- 31.Макарова С. Щоб ротик був слухняний. Логопедичний практикум. – Тернопіль: підручники і посібники, 2010. – 160 с
- 32.Мартиненко І. Логопсихологія. Курс лекцій: навч. посіб. Київ : ДІА. 2019. 120 с.
- 33.Марченко І. С. Сучасні логопедичні технології у подоланні мовленнєвих розладів у дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Логопедія. 2011. № 1. С. 41–44

34. Мілевська О.П. Логогімнастика: систематизація поняття // Наукова дискусія: питання педагогіки та психології. – Київ: ГО „Київська наукова організація педагогіки та психології”, 2017. – С. 37-41
35. Мілевська О.П. Логогімнастика: методичні рекомендації. – Кам’янець-Подільський : ПП „Медобори-2006”, 2019. – 52 с
36. Мілевська О.П. Сутність поняття „логопедична гімнастика”: сучасний погляд // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). Вип. Х. – Кам’янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2017. – С. 179-188
37. Нейростимуляційні технології у логопедичній практиці з дітьми дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення/3(24), March 2020, С.3-1
38. Павлова Н.В. Формування комунікативної активності у немовленнєвих дітей молодшого дошкільного віку засобами інноваційних технологій: дис.канд. пед. наук: 13.00.03. Одеса, 2017. 209 с.
39. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: "Академвидав", 2004. 456 с
40. Про дошкільну освіту: Закон України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 49, ст.259). Режим доступу <http://zakon4.rada.gov.ua/rada/show/2628-14>
41. Розвиток дрібної моторики рук / упор. О.В. Власова. – Х.: Вид. група «Основа», 2010. –159 с
42. Тарасун В.В. Логодидактика: навчальний посібник для вищих навчальних закладів. Київ: Вид-во Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 2004. 356 с.
43. Тарасун В. В. Психолого-педагогічна допомога дітям переддошкільного віку з особливостями в розвитку: напрями реалізації. Монографія. Київ: Видав. НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. 376 с.
44. Тарасун В.В. Нейропсихологічні аспекти спеціальної дошкільної освіти // Дидактичні та соціально – психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі. Наук. – метод. зб. – Вип. 4. – К.: Слово, 2002. – 389.
45. Тищенко В.В. Загальний недорозвиток мовлення: перспективи подальших досліджень. Збірник наукових праць Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Серія

- соціально-педагогічна. Т. 2. Вип. 23. Кам'янець-Подільський: Медобори, 2013. С. 396–405.
46. Тищенко В.В., Рібцун Ю. В. Як навчити дитину правильно розмовляти: від народження до 5 років: поради батькам. Київ: Літера ЛТД, 2006. 128 с.
47. Трофименко Л. І. Формування лексико-граматичної сторони мовлення у дітей п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.03. Київ, 2004. 20 с.
48. Федорович Л. О., Пищалка Я.О. Конспекти логоритмічних занять із дітьми дошкільного віку із ЗНМ. – Запоріжжя.: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2011. – 267 с.
49. Хватцев М.Е. Логопедия. – М.: Педагогика, 1959. – 476 с.
50. Хохліна О. П. Методологічні й теоретичні основи психології: Навчальний посібник. Київ: НАВС, 2014. 232 с.
51. Хрестоматія з логопедії / за ред. Шеремет М. К., Мартиненко І. В., Коноплястої С. Ю. Київ: КНТ, 2008. 360 с.
52. Шелякин А.М., Преображенска І.Г., Богданов О.В. Микрополяризаційна терапія у дитячій неврології (практичне керівництво). М.: «Медкнига», 2008. 120 с.
53. Шеремет М. К. Поняття мовлення і мислення в системі підготовки дошкільників з тяжкими порушеннями мовлення до школи. Корекційна педагогіка. 2008. № 1. С. 6-8
54. Шеремет М.К., Макухова Т.В. Міждисциплінарний синтез теоретичних досліджень у збагачення методологічної бази логопедії. Освіта та педагогічна наука. Київ, 2012. Вип. 4. С. 58–62.
55. Шеремет М. К., Ревуцька О.В. Логопедія (корекційна робота при дислалії). Навч. посібник. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2004.
56. Шеремет М.К., Макухова Т.В. Міждисциплінарний синтез теоретичних досліджень у збагаченні методологічної бази логопедії. Освіта та педагогічна наука. Київ, 2012. Вип. 4. С. 58–62.

ДОДАТКИ

Додаток А

Опитування фахівців закладу дошкільної освіти про розвиток мовлення дітей дошкільного віку

Інструкція: Будь ласка, відповідайте максимально чесно та детально, щоб допомогти у вивченні особливостей мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку.

Загальна інформація

1. Ваша посада:

Вихователь

Логопед

Інше (вказіть) _____

2. Кількість дітей у групі, з якими ви працюєте: _____

3. Вік дітей, яких ви ведете: від _____ до _____ років

Оцінка мовленнєвого розвитку

1. Як би ви оцінили рівень розвитку мовлення дітей на сьогоднішній день?

Відповідає віку

Трішки нижче відповідного віку

Затримка розвитку мовлення

2. Чи спостерігаєте ви у дітей труднощі з вимовою окремих звуків?

Постійно

Іноді

Рідко або ніколи

3. Які мовленнєві труднощі найчастіше зустрічаються у дітей? (можна обрати кілька)

Недостатній словниковий запас

Проблеми з артикуляцією (вимова звуків)

Порушення граматичної структури

Проблеми з розумінням мови

Монотонна або плоска інтонація

4. Чи спостерігаєте ви у дітей складнощі з утворенням речень або граматичних конструкцій?

Постійно

Іноді

Рідко або ніколи

5. Як часто діти вживають дієслова, прийменники, прикметники?

Постійно

Іноді

Рідко або ніколи

